

12. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Офіційний вісник України. 2006. № 32. С. 453.

13. Калінюк А.Л., Толочко О.О. Практика європейського суду з прав людини з питань захисту права власності: теоретичні та практичні проблеми застосування. Захист прав людини: міжнародний та вітчизняний досвід: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (16 травня 2019 року). Київ: Національна академія прокуратури України, 2019. С.265-268.

14. Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів: Закон України від 03.03.2022 року №2116-IX URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2116-20#Text> (дата звернення 09.11.2022 р.)

*Паращук Лілія Георгіївна,
к.ю.н., викладач кафедри цивільного права і процесу
юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету
Сендецька Ілона Володимирівна,
здобувачка вищої освіти юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету*

ЦИВІЛІСТИЧНА ПРИРОДА ДОГОВОРУ ПРО ПАТРОНАТ НАД ДИТИНОЮ: ЗАСТОСУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ В УКРАЇНІ

Однією із форм сімейного виховання є патронат над дитиною, який передбачає надання комплексу послуг з тимчасового догляду та виховання дітей у сім'ї патронатного вихователя на період подолання дитини та батьків складних життєвих обставин та/або на період прийняття рішення про набуття дитиною статусу дитини - сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування.

У Конвенції ООН про права дитини наголошено, що діти мають зростати в сімейному середовищі в атмосфері щастя, любові та розуміння, а сім'ям має бути надано необхідні захист і підтримку [1].

Романюк У. визначає поняття патронату над дітьми, як договірну, платну, строкову форму влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, здійснювану на професійній основі фахівцем-патронатним вихователем як його особисте заняття задля виховання, реабілітації та здійснення догляду над дитиною [2, с. 108].

Відповідно до ст. 253 СК України за договором про патронат орган опіки та піклування передає дитину-сироту або дитину, позбавлену батьківського піклування на виховання у сім'ю іншої особи (патронатного

вихователя) до досягнення дитиною повноліття, за плату [3]. Отже, патронатне виховання дітей здійснюється на договірних засадах. За договором про патронат над дитиною орган опіки та піклування влаштовує дитину, яка перебуває в складних життєвих обставинах, в сім'ю патронатного вихователя.

Серед особливих ознак, які відрізняють патронат над дитиною від інших форм влаштування дітей, позбавлених батьківського виховання, є його договірний характер.

Маріц Д. О. і Карпенко І. В., надаючи правову характеристику даного договору, зазначають, що цей договір характеризується невизначеністю природи договору. Свої висновки автори ґрунтують на існуванні різних підходів до визначення природи договору про патронат. Одні вважають, що цей договір є цивільно-правовим, інші розглядають його як договір сімейно - правовий, а інші, що договір про патронат містить у собі ознаки як цивільно-правового, так і сімейно-правового договору [4, с. 140].

Розгон О.В. переконує у його сімейно-правовій природі, разом з тим, погоджуючись, що договір про патронат над дітьми має багато спільного з цивільно-правовим договором, зокрема вміст у ньому термінів: договір, сторони, оплатність, двосторонність тощо. Науковець звертає увагу на те, що предметом даного договору є діяльність, пов'язана з вихованням та утриманням дітей, що є сферою регулювання сімейного права; за невиконання умов даного договору не встановлена цивільно-правова відповідальність у вигляді відшкодування збитків чи інших майнових санкцій; патронатний вихователь за своїм правовим статусом прирівнюється до опікуна (піклувальника) дитини, права та обов'язки якого встановлені не умовами договору, а нормами сімейного чи адміністративного законодавства [5; с. 222-223].

Міністерство юстиції України у роз'ясненні Правове регулювання особистих немайнових та майнових відносин між суб'єктами сімейних правовідносин від 05 липня 2011 року звертає увагу на те, що зміст особистих немайнових прав становить можливість особи вільно на власний розсуд визначати свою поведінку у сфері приватного життя. Ці права, як правило, складають зміст цивільної правоздатності громадян і охороняються не сімейним, а цивільним законодавством [6]. Тому, на наше переконання, даний договір спрямований на реалізацію дитиною встановленого Цивільним кодексом України права на сім'ю (ст. 291 ЦК України) [7]. Крім того, Типовим договором про патронат над дитиною визначено, що предметом договору є послуги з тимчасового догляду, виховання та реабілітації дитини [8], що сприяє, серед іншого, реінтеграції дитини у сім'ю, реалізації дитиною належного їй цивільного права. Цей договір належить до договорів про надання послуг, які укладаються на користь третіх осіб.

Вважаємо, що відмінність у підходах до правової природи договору про патронат лежить у площині загального розуміння договірних сімейних відносин, розвиток яких сьогодні є доволі динамічним. Віднесення їх лише до сімейно-правових не відповідає потребам суспільства і вимогам часу. Не применшуючи ролі Сімейного кодексу України у врегулюванні сімейних відносин, все ж таки зазначимо, що євроінтеграційні процеси мають і в подальшому будуть мати вплив на їх правове регулювання, хоча й у Європейському співтоваристві також не знаходимо однозначного підходу до врегулювання сімейних відносин. В. Ватрас пояснює таку ситуацію відмінністю у розумінні сімейних відносин: у першому випадку вони розуміються як цивільні, а статус подружжя, батьків та дітей не вирізняється від правового статусу особи, допускаючи ширше застосування диспозитивного методу правового регулювання; в другому випадку як сімейні – зважаючи на об'єктивну відмінність сімейних відносин від цивільних, спрямованість учасників сімейних відносин насамперед на реалізацію не майнових, а особистих немайнових прав та обов'язків, похідний характер майнових відносин, більш широке у зв'язку із необхідністю захисту інтересів сім'ї, материнства та дитинства, застосування імперативного методу правового регулювання [9, с. 126].

Практика патронату (патронатної опіки) у Польщі свідчить про існування декількох видів патронатних сімей, серед яких можна виділити професійні прийомні сім'ї – це сім'ї, у котрих принаймні одна особа з подружжя отримує заробітну плату за виконання обов'язків патрона. Така форма патронату провадиться також на основі укладеного договору з окружною посадовою особою. Такий особливий вид патронату, як професійна патронатна сім'я, у межах спільної для усіх видів патронату функції виконує ще й соціальну підфункцію, надаючи допомогу та піклування дітям, які вийшли за рамки соціальних морально-етичних чи законних норм [10]. Польща належить до країн, у якій існує окремий кодифікований акт, який врегульовує сімейні відносини – Кодекс про сім'ю та опіку.

Особливу увагу привертає Швеція, як одна з провідних Європейських держав, де активно практикують договір патронату. Як одна з найбільш соціальних країн у світі, ця країна включила в свою модель виховання патронатної сім'ї найбільш раціональні елементи, притаманні світовій практиці, а також розробила особливий елемент механізму надання послуг патронатної опіки, адекватний шведським реаліям. Такими елементами можна вважати «звичайні» прийомні будинки, їх діяльність і наповненість надається відповідними державними соціальними службами [11].

Серед країн, в яких сімейні відносини регулюються цивільним законодавством, є Франція. У цій країні діє Французький цивільний

кодекс Наполеона 1804 року, який регулює усі сімейно-правові інститути Франції. У Німеччині також побудоване за пандектною системою Цивільне уложення Німеччини від 1896 року врегульовує сімейні відносини у книзі 4 «Сімейне право». До європейських країн, які визнають цивілістичну природу сімейних відносин, належать також Латвійська республіка, ФРН, Грузія, Чехія.

Отже, євроінтеграційні процеси, що відбуваються в Україні сьогодні, однозначно мають вплив і на сімейні договірні відносини. Досвід провідних європейських держав, в яких акцентується на диспозитивності регулювання сімейних відносин, збільшенні ролі їх договірного врегулювання, однозначно стосується і договору про патронат над дитиною. Як зазначають розробники Концепції оновлення цивільного законодавства України: «що може бути більш цивілістичним, ніж сімейне право? Сучасне сімейне право неможливо розглядати окремо від цивільного, навіть з погляду юридичної техніки – настільки органічно питання сімейного права вплетені у канву всього цивільного права. Включення сімейного права до оновленого ЦК України є архіважливим кроком до гармонізації української доктрини і законодавства з *jus commune*» [12].

Література :

1. Конвенція про права дитини : Міжнародний документ від 20 листопада 1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_021 (дата звернення: 04. 11. 2022)
2. Романюк У. В. Патронат як форма влаштування дітей - сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування : дис. канд. юр. наук: 12.00.03; Хмельницький університет управління та права; наук. кер. Ватрас В. А. Хмельницьк, 2018. 227 с.
3. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2947-14/print> (дата звернення: 04. 11. 2022)
4. Маріц Д. О., Карпенко І. В. Договір про патронат. *Часопис Київського університету права. Український науково-теоретичний часопис.* № 4. Київ, 2014. С. 140 -143.
5. Договори у сімейному праві України: монографія / О. В. Розгон. К.: Ін Юре, 2018. 301с.
6. Правове регулювання особистих немайнових та майнових відносин між суб'єктами сімейних правовідносин. Роз'яснення Міністерства юстиції України у від 05 липня 2011 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0048323-11#Text> (дата звернення: 04. 11. 2022)

7. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 04. 11. 2022)

8. Типовий договір про патронат над дитиною, затв. постановою Кабінету міністрів України від 20 серпня 2021 року № 893. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/893-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 04. 11. 2022)

9. Ватрас В., Костяшкін І. Особливості правового регулювання сімейних відносин кодифікованими правовими актами в Україні та державах Західної та Центральної Європи. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. № 2 (26). С. 126-135.

10. Маріц Д. О., Карпенко І. В. Договір про патронат. *Часопис Київського університету права. Український науково-теоретичний часопис*. № 4. Київ, 2014. С. 140 -143.

11. Code of Federal Regulation of US. Legal Information Institute. URL: <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/45/1355.20> (дата звернення: 04. 11. 2022)

12. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2020. 128 с.

Слома Валентина Миколаївна
доктор юридичних наук, доцент

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Одним із інститутів цивільного права, який відіграє важливу роль як для фізичних та юридичних осіб, так і держави, є інститут права власності. Кожен учасник цивільних правовідносин у певний період стикається з питаннями реалізації правомочностей власника майна, а в окремих випадках – і з особливостями їх захисту. Як зазначає Р. А. Майданик сучасний етап розвитку інституту права власності характеризується розширенням змісту повноважень власника, розвитком процесу зближення речових і зобов'язальних концепцій права власності, появою нових видів «нематеріального» майна, що мають характеристики товару (інформації, ноу-хау тощо). Спостерігається тенденція до переоцінки соціального призначення права власності, що визначається з урахуванням концепцій ліберального праворозуміння, ідеями соціальної солідарності та співробітництва, економічної, іншої соціальної ефективності права [1, с. 146-147].